

SOSIALØKONOMEN

7

SEPTEMBER 1962

AV INNHOLDET:

Europa i verdensøkonomien

Moderne databehandling

Intervju med lønns- og
prisministeren

Økonomisk rådgivervirksomhet

i Persia

I dette nummer:

Redaksjonen ønsker i dette nummer den nye lønns- og prisminister lykke til i arbeidet og nytter samtidig høvet til å stille ham et par spørsmål. Våre betraktninger og statsråd Trastis svar er gjengitt på side 2.

Sosialøkonomen vil se det som en oppgave i tiden framover å bringe stoff med faktiske opplysninger om økonomiske forhold og økonomisk politikk i Vest-Europa, og kanskje spesielt i de land som nå er tilsluttet Det Europeiske Økonomiske Fellesskap. Informasjon av denne art vil utvilsomt være av stor betydning for vår vurdering av hvilken økonomisk utvikling Fellesskapet vil komme til å få og dermed av spørsmålet om hvordan Norge bør stille seg til denne form for samarbeid i Europa.

I dagens nummer bringes en oversiktsartikkel om Europas økonomi sett i sammenheng med verdensøkonomien. Artikkelen er skrevet av cand.oecon. *Per Gustavsen* og finnes på side 4. Vi mener denne artikkel vil inneholde mange opplysninger og problemstillinger som vil være av stor betydning for alle leserne. Vi betrakter også denne artikkel som et utmerket utgangspunkt for annet stoff om mer spesielle sider og problemer av Vest-Europas økonomi.

Cand.oecon. *Eivind Barca* gir i en artikkel om Moderne databehandling en del fakta om nytten og bruken av moderne databehandlingsmaskiner. Artik-

kelen står på side 11. I de følgende nummer vil Barca gå nærmere inn på en del tekniske problemer.

Byråsjef *Jan Madsen* har nylig kommet tilbake etter et lengre opphold i Persia som økonomisk rådgiver. Madsen arbeidet som deltaker i et team finansiert av Ford Foundation og ledet av Harvard universitet. I en meget leseverdig og tankevekkende artikkel (side 13), gir han uttrykk for en del av de erfaringer man får etter slikt arbeid i et utviklingsland. Erfaringene bygger på oppholdet i ett land, men må antagelig regnes å være ganske almene og har således krav på spesiell interesse i samband med hele spørsmålet om hvordan de rike lands hjelp til utviklingslandene best bør organiseres og gjennomføres.

Medarbeidere i dette nummer

Per Gustavsen (c. o. 1949), avdelingssjef i Norges Bank.

Eivind Barca (c. o. 1954), undervisningsleder i IBM, Oslo.

Jan Madsen (c. o. 1949), byråsjef ved nasjonalbudsjettkontoret, Økonomiavdelingen, Finansdepartementet.

SOSIALØKONOMEN

TIDLIGERE STIMULATOR

Utgitt av Sosialøkonomisk Samfunn

Redaktører:

EGIL BAKKE

ESKILD JENSEN

Redaksjonssekretær: ARNE FAYE

Studentredaktør: LARS ARESVIK

Nr. 7 - 16. årgang - September 1962

NYE REDAKTØRER

Med dette nummer kommer Sosialøkonomen ut under ny redaksjon. Hvilken linje vi kommer til å følge med hensyn til stoffvalg og presentasjonsform kan kanskje lettere forklares om et år enn i dag. Da vil vi muligens være i stand til å beskrive den «linje» vi måtte ha fulgt.

Formålet med bladet Sosialøkonomen er ikke å ta stilling til problemer, men å diskutere problemene ut fra de forutsetninger sosialøkonomenene har. Ett formål må derfor i alle fall være å bringe stoff som kan «skjære gjennom» gammel vanetenkning.

Kan vi skaffe fram slikt stoff en sjelden gang vil vi være fornøyd. Forøvrig må bladet som tidligere fortsatt bringe stoff som på en informativ måte gir uttrykk for meninger og synspunkter som kan egge til omtanke og motsigelser.

En spesiell oppgave i det kommende år vil måtte være å medvirke til en god diskusjon om Det Europiske Økonomiske Fellesskap og Norges stilling til det. I den utstrekning vi kan skaffe stoff som viser hva Fellesskapet er eller ikke er, og hva som skjer eller ikke skjer i Europa, vil vi se det som en oppgave å bringe slikt stoff.

Vi håper på å kunne gi bladet en slik form og et slikt innhold, at det blir lesverdig både for sosialøkonomer og andre med interesse for økonomiske spørsmål av forskjellig art. For å klare det trenger vi kontakt med leserne og sier på forhånd takk for innlegg og korrespondanse.

Og med dette er vi i gang.

Samfunnet i høst

Samfunnets medlemmer og andre sosialøkonomer kan — i det minste — se fram til to vesentlige begivenheter denne høsten.

Fredag den 28. september vil overrekkelsen av sosialøkonomenes gave til Universitetet i Oslo finne sted i Universitetets Gamle Festsal. Det dreier seg naturligvis om malerinnen Agnes Hiorths portrett av professor Ragnar Frisch. Representanter for Universitetet, Sosialøkonomisk Studentutvalg og Sosialøkonomisk Samfunn vil være til stede, og samtlige som har bidratt til gaven blir innbudt. Etter overrekkelsen holder professor Frisch et foredrag om sosialøkonomikkens utvikling.

Mandag den 12. og tirsdag den 13. november foregår Sosialøkonomisk Samfunns 3. høstkonferanse. Forholdene tillater oss ikke å gi et konkret møteprogram på det nåværende tidspunkt. Så mye kan røpes: Emne-stikkordet blir «Konkurranse». Dess-

uten: Det skulle allerede nå være på det rene at konferansen er sikret suksess-tilslutning, fordi konferansekomiteen, med Samfunnets formann, Harald Hanssen-Bauer som leder, har vunnet en overveldende diplomatisk seir i arbeidet for å skaffe førsteklasses krefter som forelesere og foredragsholdere. Vi sier ikke mer. Men Samfunnets medlemmer bør merke seg dagene 12. og 13. november.

Når det gjelder de øvrige medlemsmøter har Hovedstyret møtt en del vanskeligheter. Det er imidlertid fortsatt i optimistisk virksomhet for å skaffe gode programmer til medlemsmøtene.

Ellers holder Samfunnet en mottakelse for nye (og mange) studenter i velferdsbygget på Blindern i begynnelsen av oktober. Den uvanlige stabile værtypen de siste par månedene gjør det også naturlig å minne om julemøtet som arrangeres 15. desember.

Fra Toll til Pris og Lønn

Sosialøkonomen ønsker tolldirektør Karl Trasti lykke til som lønns- og prisminister og stiller en del spørsmål:

Tolldirektør Trasti har tiltrådt som ny lønns- og prisminister. I store deler av pressen har dette medført spekulasjoner om han vil få en lykkeligere hånd enn sine forgjengere med å holde prisene i ro. For alle synes å forutsette at lønns- og prisministeren har ansvaret for prisutviklingen. Men er det riktig? I den utstrekning ansvaret for prisutviklingen her i landet kan tillegges enkeltpersoner, vil det ikke da være ganske mange som i like stor grad må bære ansvaret? Hva med Finansministeren, Statsministeren, lederne i landbruksorganisasjonene, i arbeidsgiverorganisasjonene og i fagforeningene — vil ikke deres handlinger påvirke prisutviklingen i minst like stor grad som lønns- og prisministerens?

Det kan anføres ganske overbeviende resonnementer som går ut på at i samfunn som er organisert som vårt vil det ikke samtidig være mulig å holde full sysselsetting og et stabilt prisnivå. Erfaringer fra mange land og gjennom mange år synes å underbygge en slik påstand. Det vil bli meget interessant å studere den utredning professor Gerhard Stoltz har laget for Regjeringen om dette spørsmål.

Målsettingen for prispolitikken de senere år må vel i realiteten ha vært å hindre at prisstigningen her i landet blir sterkere enn i andre land som vi har økonomisk samkvem med. Men har vi lyktes i dette? Og kan det gjøres mer enn det er gjort for å holde prisstigningen innenfor rimelige grenser? Vi har inntrykk av at man i andre land nå vier dette problem økende oppmerksomhet, og hvis andre land etterhvert behersker problemet noe bedre, må vi følge etter for ikke å komme ut av takt med prisbevegelsene.

Lønns- og prisspiralen er etterhvert blitt en fryktet og kjent ting. Arbeidsgiverne går med på lønnskrav i visshet om at noe kan de ta igjen ved prisøkning. Arbeiderne krever mye i visshet om at noe går tapt ved prisoppgang. Store deler av pris- og lønnsutviklingen er knyttet sammen ved indeksbestemmelser og indekstenking, og dette kan fra tid til annen skape en ganske virkningsfull inflasjonsmekanisme.

En serie lønnsoppgjør og et landbruks- og fiskeprisoppgjør er en komplisert mekanisme og ingen har full oversikt på forhånd over hva man kom-

mer ut med når det hele er over. Det som går an å vise er at den fordelingsvirkning en serie lønnsoppgjør til syvende og sist har, ofte er oppnådd ved lite rasjonelle tiltak og avtaler. Det er god grunn til å tro at den samlede justering av inntektsfordelingen som f. eks. våroppgjørene i år førte med seg, kunne vært oppnådd ved andre tiltak som ville ha medført vesentlig mindre prisstigning enn det vi faktisk fikk som følge av oppgjørene. Mener Lønns- og prisministeren at det i praksis — gjennom samordningsråd eller ved andre samarbeidstiltak eller endringer i den måte lønns- og prisoppgjørene praktiseres på — vil være mulig å komme fram til en mer fornuftig ordning enn den som vanligvis følges nå?

— Det er min bestemte mening at en ved samordning av pris- og lønnsoppgjørene kan finne fram til bedre løsninger slik at en unngår prisstigning uten realøkonomisk dekning. Dette kan imidlertid bare bli oppnådd ved samarbeid mellom arbeids- og næringslivets organisasjoner og statsmyndighetene.

Det er sannsynlig at en omstilling vil ta noen tid. En samordning av inntektene, og en samordning av andre økonomiske forhold, vil komme også i vårt land. Det er jeg overbevist om. I dag er det en alminnelig tendens til en utvikling i denne retningen i de fleste industrialiserte land.

Vi må innrømme at Trastis virke som lønnsminister interesserer oss minst like mye som hans prisministervirksomhet. Vi er av den mening at statens lønnspolitikk — spesielt overfor de ansatte med høyere teoretisk og faglig utdanning — har ført til at staten nå står unødvendig svakt i kampen om denne arbeidskraften. Det går årlig en jamn strøm av høyt kvalifiserte tjenestemenn fra statstjenesten over til bedre avlønnet privat erverv. Lønnsforholdene gjør det derimot helt utenkelig at en høyt kvalifisert person i privat tjeneste begynner å ar-

beide i staten. Vi har ofte følelsen av at staten heller ikke liker denne situasjonen. I kroner og ører vil en ganske radikal bedring av lønnsforholdene for denne del av de statsansatte ikke bety meget. Men det vil bli meget kostbart om alle statsansatte alltid skal få samme prosentvise lønnstillegg. Hvilke muligheter ser De for at staten kan føre en mer fleksibel lønnspolitikk enn hittil, i den forstand at spesielle grupper gis større lønnstillegg enn andre?

— Når det gjelder arbeidskraft med høyere teoretisk og faglig utdanning, tror jeg at staten og andre offentlige institusjoner etter hvert vil måtte føre en mer individuell lønnspolitikk hvis man vil ha denne arbeidskraften i den offentlige tjenesten. Og det er jo det offentlige nødt til med den sterke utviklingen på alle områder.

På den annen side tror jeg at staten i stor utstrekning nytter arbeidskraft som er overkvalifisert for de gjøremål som skal utføres. Her må det være

muligheter for å gi funksjonærer som viser interesse og initiativ — gjerne for etaten selv — avansement til stillinger som etter tradisjonell oppfatning blir besatt med søkere med høyere utdanning.

Vi vil nytte høvet til å ønske Karl Trasti lykke til som medlem av Kongens råd. Han er sikkert selv klar over at stillingen som lønns- og prisminister ikke er den ideelle om målet er å øke eller holde vedlike den good-will og berømmelse han har opparbeidet som tolldirektør. Folk liker ikke å betale toll — men de liker stadig høyere lønninger og stabile priser, så Trasti må nok forberede seg på etter hvert å bli målt med noe andre mål enn hittil. Men det er ikke det vesentlige. Det vesentlige er at han sikkert vil bli et meget aktivt medlem av Regjeringen, at han vil gjøre seg gjeldende på ymse vis — og at han vil beholde sin evne til å finne fram til ukonvensjonelle løsninger, sitt pågangsmot og sin arbeidsevne.

Konkurrerende meninger om priskonkurranse

ROLF SEMMINGSEN, *Prisdirektoratets leder:*

«Næringslivets evne og vilje til å konkurrere med prisene er mye mindre i Norge enn i en rekke andre land som det er naturlig å sammenlikne oss med. Etter Prisdirektoratets mening er de private konkurransereguleringene, som næringslivet har praktisert, en vesentlig årsak til den norske situasjonen.» (Arbeiderbladet 11. sept. 1962).

BJØRN GULBRANDSEN, *leder for Forbrukerrådets sekretariat:*

«Jeg betviler ikke at priskonkurransen i Norge er mye svakere enn i våre to naboland...

Etter min mening bør vi få en offentlig eller halvoffentlig instans som på vegne av forbrukerne kan

følge intenst med i utviklingen av de viktigste vareprisene rundt om i forretningene og som gjennom konkrete opplysninger kan løse publikum fram til de varemerkene og de forretningene som er best og billigst.» (Arbeiderbladet, 15. september 1962).

BJØRN SCHYBERG, *disponent i De forenede annonsebyråer:*

«Konkurransen i vårt næringsliv i dag er vel sterkere enn noen gang før. Bedriftene har aldri før satset så sterkt på rasjonalisering og effektivisering i sin produksjon og sitt salgsarbeid. Etter min mening er dette (forbud mot veiledende priser) teoretiske skrivebordsspekulasjoner, som kan føre til høyere priser og en nedsatt konkurranse.... (Arbeiderbladet, 15. september 1962).

Europa i Verdensøkonomien

Av cand. oecon. Per Gustavsen

Enkelte hovedproblemer i 1945–48.

Det Vest-Europa som i dag, sett under ett, er et økonomisk stormaktsområde, var i den første etterkrigstid så langt fra noen faktor av betydning i verdensøkonomien. Krigsødeleggelsene var store og områdets fordringsbalanse overfor omverdenen var blitt negativ. Ved sin enkeltmanns-opptreden bidro de vest-europeiske land til å hemme gjenopprettelsen av det multilaterale handels- og betalingssystem som hadde vært forutsetningen for områdets sterke økonomiske ekspansjon i annen halvdel av det 19. og de første decennier av dette århundre.

I 1947 var totalproduksjonen av varer og tjenester fremdeles 7 prosent under førkrigsnivået, og denne produksjon skulle fordeles på en befolkning som var 8 prosent større. Europa hadde et enormt importbehov, men hadde ikke tilstrekkelige midler til å dekke et slikt behov. Produksjonen av eksportvarer var liten, og tidligere inntektskilder fra tjeneseytelser som skipsfart, assuransevirkksomhet, turisttrafikk og fra utenlandske investeringer hadde falt bort eller var sterkt redusert. Europas handelsunderskudd i 1947 var så høyt som 7 mrd. dollar, mens det i 1938 utgjorde om lag 2 mrd. dollar. Til tross for en betydelig hjelpevirkksomhet, i første rekke fra De forente staters side, var Vest-Europas valutareserver utsatt for en sterk påkjenning, bare i 1947 falt disse med 2,5 mrd. dollar til et nivå ved slutten av året på ca. 6,5 mrd. dollar.

OEEC-epoken.

Slik var situasjonen da Organisasjonen for europeisk økonomisk samarbeid (OEEC) i 1948 utarbeidet sitt første gjenreisningsprogram. Programmet omfattet perioden 1948 til sommeren 1953. Programmet ble ansett for å være meget optimistisk, men det viste seg ved utgangen av perioden at målsettingen hadde blitt mer enn oppfylt på praktisk talt alle områder. Den totale industriproduksjon var 65 prosent over 1947-nivået, mens anslaget hadde vært på 40 prosent. Den løpende betalingsbalanse med utenverdenen viste et overskudd på nesten 1 mrd. dollar, mens programmet hadde anslått et underskudd av omtrent samme størrelsesorden. Volumet av den intereuropeiske handel var 32 prosent større enn i 1938 i stedet for 1 prosent som en opprinnelig hadde anslått.

Skjønt amerikansk hjelp hadde spilt en vesentlig rolle for finansieringen av importen av viktige importvarer, var iverksettelsen av en Liberaliseringskode og opprettelsen av Den europeiske betalingsunion i 1950 av langt varigere betydning. Liberaliseringskoden foreskrev en gradvis frigjøring av den intereuropeiske handel, mens betalingsunionen la grunnlaget for en multilateralisering av de løpende betalinger mellom OEEC-landene inkl. deres oversjøiske pengeområder.

Allerede i 1950 ble det europeiske økonomiske samarbeid satt på sin første alvorlige prøve ved utbruddet av Korea-krigen. Denne krig skapte ikke bare en akutt mangel på en rekke råvarer, men den internasjonale handel kom ut av balanse og produksjonsveksten ble hindret. Man fikk en inflasjonsartet prisutvikling. Det ble også stilt større krav til Vest-Europas forsvarsanstrengelser, mellom 1950 og 1952 steg forsvarsutgiftene med nesten 100 prosent. For å forhindre at de økende forsvarsutgifter skulle føre til en tilsidesettelse av det sivile behov, vedtok medlemslandene et ambisiøst ekspansjonsprogram hvor målsettingen var å øke totalproduksjonen med 25 prosent i løpet av 5-års perioden 1952/56. Denne målsetting ble til tross for tilbakeslag i produksjonen etter Korea-boomen så godt som oppfylt.

Det første gjenreisningsprogram og 25 prosent ekspansjonsprogrammet resulterte i en betraktelig styrkelse av den europeiske økonomi, og et godt grunnlag hadde blitt lagt for fremtidig samarbeid. Det avhengighetsforhold som eksisterte mellom de europeiske land, hadde kommet klart fram i den store betydning den inter-europeiske handel hadde hatt for den økonomiske vekst i Europa. I decenniet 1950 til 1960 var vekstraten for totalproduksjonen i Vest-Europa nær 5 prosent pr. år sammenliknet med omkring 3 prosent for De forente stater i samme periode. Industriproduksjonen, som i 1948 ikke var høyere enn i 1938, var 10 år senere dobbelt så høy, og siden den tid har den øket med ytterligere ca. 20 prosent. Disse totaltallene dekker riktignok over ganske store variasjoner i utviklingen i de enkelte land, men de viser klart trendbevegelsen. Tabell 1 gir en oversikt over utviklingen av bruttonasjonalproduktet pr. hode i OEEC-landene og i USA.

Tabell 1. Brutto nasjonalprodukt pr. innbygger.

	Relative tall Markedstall 1953=100				Br.nasj.pro- dukt pr. ho- de. Dollars
	1938	1948	1956	1958	
Alle OEEC-land ekskl. Spania	86	79	113	118	
Belgia	..	87	110	110	1230
Danmark	83	88	102	109	1100
Frankrike	..	85 ¹⁾	114	120	1170
Grekenland	..	73	118	131	340
Island	49	99	118	121	860 ³⁾
Irland	83	85	103	102	575
Italia	88	77	115	126	550
Luxembourg	87	..	107	111	1365
Nederland	..	84	116	117	860
Norge	78	88 ¹⁾	109	109	1125
Portugal	..	..	110	113	230
Sverige	76	88	112	115	1435
Sveits	81	92	117	120	1465
Tyrkia	78	79	96	108	165
V-Tyskland	..	80 ²⁾	124	131	1065
U.K.	89	89	109	111	1240
Østerrike	75	66	129	140	690
U.S.A.	59	86	103	99	2560

1) 1949 2) 1950 3) Etter kurs US\$ 1=I.kr. 38.
Kilde: OEEC.

Anm.: Tallene i siste kolonne er beregnet ved omregning av de resp. lands myntenheter til dollar på grunnlag av gjeldende valutakurs. De er bare tatt med for å indikere forskjellen i inntekt pr. hode i de forskjellige land.

Til tross for at en økende del av totalproduksjonen har blitt brukt til å utbygge produksjonskapasiteten og til å styrke det europeiske forsvarssystem, har veksten i produksjonen vært stor nok til å gi rom for en økning i det private konsum pr. hode på om lag 3½ prosent pr. år. Det har således foregått en ganske vesentlig forbedring av levestandarden for den vest-europeiske befolkning. Det kan likevel være verdt å merke seg at fremdeles ligger nasjonalinntekten pr. hode i De forente stater nær dobbelt så høyt som den gjør for de land som ligger best an i Vest-Europa.

Utenriksøkonomiske resultater og problemer i OEEC-epoken.

Vest-Europas voksende økonomiske styrke fremgår også av utviklingen på det utenriksøkonomiske område. Fra å være et område med et underskudd på den løpende betalingsbalanse på om lag 6 mrd. dollar i 1947 har det siden 1952 vært et overskudd på denne balanse som i 1959 steg til ca. 4 mrd. dollar. Utviklingen av OEEC-landenes, Canadas og USA's driftsbalanse med resten av verden fremgår av tabell 2.

Om lag 70 prosent av Vest-Europas løpende overskudd har gått til opplegg av reserver. Ved utgangen av 1961 utgjorde disse nær 27 mrd. dollar, dvs. at Vest-Europas reserver nå er fire ganger så store som i 1947. I samme tidsrom har De forente staters reserver gått ned med ca. 8 mrd. dollar til 17 mrd.

Tabell 2. OEEC-landenes, Canadas og De forente staters driftsbalanse med resten av verden.

	Mill. dollar — løpende priser.			
	1948	1953	1956	1959
Alle OEEC-land ¹⁾	—4360	1469	901	3986
Belgia/Luxemb.	— 160	66	368	233
Danmark	— 71	14	— 17	8
Frankrike	—1620	— 43	— 814	577
Grekenland	— 281	— 79	— 136	— 185
Island	— 7	— 5	— 10	— 14
Irland	— 112	— 19	— 41	— 46
Italia	— 364	— 300	— 81	789
Nederland	— 434	406	— 180	481
Norge	— 162	— 143	7	— 80
Portugal	— 208	— 56	— 50	— 64
Sverige	— 111	64	— 25	— 1
Sveits	— 80	336	29	175
Tyrkia	— 78	— 140	— 18	— 114
V-Tyskland	..	970	1266	1650
U.K.	— 395	325	592	543
Østerrike	— 230	73	11	34
Canada	463	— 418	—1336	—1358
U.S.A.	6163	— 193	3045	— 875

1) Ekskl. Spania. På grunn av avrundinger vil summen av tallene ikke nødvendigvis alltid stemme med de oppgitte totaltall.

Kilde: OEEC.

dollar. Det må imidlertid understrekes at det i Vest-Europa er store variasjoner fra land til land når det gjelder beholdning av valutareserver. Den sterke opphopning av reserver i Vest-Tyskland på den ene side og Storbritannias likviditetsproblemer på den annen er eksempler på en alvorlig ulikevekt i systemet. Denne ulikevekt er delvis betinget av historiske forhold. Under den andre verdenskrig mottok Tyskland og Storbritannia ytelser fra andre land som, regnet i penger, var av omtrent samme størrelsesorden. For de ytelser Storbritannias allierte leverte, bygget disse land opp store tilgodehavender i London. Tilsammen utgjør de nå ca. 3½ milliarder pund, og en stor del av dem kommer på kortere eller lengre sikt til uttrykk som krav på Storbritannias økonomiske ressurser. Tyskland derimot har til en vesentlig grad sluppet forpliktelsene til å betale for de ytelser andre land — ufrivillig— leverte under krigen. Med andre ord heter det seg at en denne gang har vært realistisk nok til ikke å pålegge Tyskland tunge erstatningsforpliktelser. På den annen side har Tyskland som følge av USA's militærutgifter i utlandet blitt tilført fra ¾ til 1 milliard dollar årlig. Disse tilførsler utgjør storparten av den gjennomsnittlige økning av de tyske reserver over en årrekke. Konsekvensene av de ytelser Storbritannia og Tyskland har mottatt fra andre land fra krigens dager og like fram til i dag, har således vært svært ulike, og de har bidratt til å vanskeliggjøre løsningen av de internasjonale betalingsproblemer.

Et annet forhold som har vanskeliggjort løsningen, er at den økonomiske politikk i Vest-Europa ikke har vært tilstrekkelig koordinert.

Tabell 3. Gull- og valutareserver 1948—60. Mill. dollar.

	1948	1953	1956	1960
Alle OEEC-land	7.400 ¹⁾	12.900	15.800	24.900
Belgia/Luxemb.	938	1.088	1.163	1.422
Danmark	84	167	131	263
Frankrike	800 ³⁾	829	1.180	2.070
Grekenland	83 ²⁾	140	204	238
Island	8	16	14	17
Irland	209	234	234	268
Italia	539	952	1.308	2.203
Norge	140	142	179	278
Nederland	333	1.224	1.072	1.753
Portugal	236	616	690	794
Sverige	233	507	473	471
Sveits	1.442	1.768	1.882	2.322
Tyrkia	192	213	230	252
V-Tyskland	295	1.958	4.291	7.199
U.K.	1.857	2.546	2.172	3.242
Østerrike	91 ²⁾	320	406	698
Canada	1.010	1.826	1.945	1.836
U.S.A.	24.399	22.091	22.058	17.804

¹⁾ Anslag. ²⁾ 1950 ³⁾ 1949. På grunn av avrundinger vil summen av tallene ikke nødvendigvis alltid stemme med de oppgitte totaltall.

Kilde: OEEC.

Tabell 3 gir en fremstilling av endringene i gull- og valutareservene i OEEC-landene, Canada og USA fra 1948 til 1960.

Fra OEEC til CEE.

Det kan være grunn til å hevde at det europeiske økonomiske samarbeidet i etterkrigsårene har lagt for mye vekt på handelspolitiske virkemidler. OEEC har imidlertid aldri utelukket opprettelsen av et nærmere samarbeid mellom noen av dets medlemmer. Eksempelvis har Be-Ne-Lux-Unionen utviklet seg parallelt med OEEC-samarbeidet. I 1952 opprettet Belgia, Frankrike, Tyskland, Italia, Luxembourg og Holland den Europeiske Kull- og Stålunion, som skapte et felles marked for kull og stål mellom disse land. De samme stater førte samarbeidet et langt skritt videre da de i 1957 undertegnet Roma-avtalen, som var grunnlaget for opprettelsen av Det europeiske økonomiske fellesskap og Den europeiske atomenergikommisjon fra 1. januar 1958.

En har med det foregående ønsket å trekke frem at den kraftige økonomiske fremgang vi har hatt i Europa i etterkrigstiden, har fremkommet som et resultat av et økonomisk forpliktende samarbeid mellom de europeiske land, samtidig som de sammen med De forente stater og Canada har opprettet et forsvarssystem som har sikret at denne utvikling kunne skje under relativt fredelige forhold.

Vest-Europa, De forente stater og Sovjet.

Det amerikanske magasin «U.S. News and World Report» av 19. juni 1961, inneholdt en artikkel som hadde som tittel: «Vest-Europa — verdens sovende kjempe». Artikkelen pekte på de enorme potensielle

ressurser dette område hadde, ressurser, som om de bare ble rasjonelt utnyttet, ville bringe Europa fram i første rekke som en økonomisk maktfaktor. Det ble fremhevet at allerede nå har Vest-Europa en større produksjon enn Sovjet-Unionen. Mens det samlede brutto nasjonalprodukt i Vest-Europa beløp seg til 300 mrd. dollar, var det i Sovjet 225 mrd. dollar, mens det tilsvarende tall for De forente stater var 500 mrd. dollar. Vest-Europas folkemengde er også større, 328 mill., mot Sovjets 215 mill. og USA's 181 mill. Elektrisitetsproduksjonen i de tre grupper var henholdsvis 500 mrd. kwh, 290 mrd. kwh. og 845 mrd. kwh. For stålproduksjonen var tallene i samme rekkefølge 117 mill. tonn, 72 mill. tonn og 100 mill. tonn. Det ble produsert 4,8 mill. biler i Vest-Europa mot 6,7 mill. i De forente stater og bare 140.000 i Sovjet-Unionen. Den samlede eksportverdi var for Vest-Europas vedkommende 51,2 mrd. dollar mot USA's 20,3 mrd. dollar og Sovjet-Unionens 6 mrd. dollar.

Grunnsvakheten ved Vest-Europas stilling er imidlertid at dets økonomiske styrke ikke er summen av deltallene for de enkelte land. Landene forfølger dels forskjellige formål, og de trekker ikke i spann. De mangler den felles målsetting som kunne gjøre det forsvarlig å sammenlikne ovenstående tall med hverandre. En annen faktor av betydning er at selv om Vest-Europa har et enormt produksjonspotensial, er det i langt større grad enn de andre områder avhengig av oversjøiske tilførsler for å kunne drive en rasjonell produksjon, og variasjonen i produktiviteten er ganske stor innen de forskjellige næringssektorer.

Jordbruket og framtiden.

Av Vest-Europas totale landområde på ca. 3,5 mill. km² er om lag 38 prosent dyrkbart land. Variasjonsbredden er imidlertid meget stor. På den ene side har en land som Norge og Island, hvor dyrkbart område utgjør bare ca. 3 prosent av det totale landområde, og på den annen side land som Danmark, Irland og Nederland, hvor over to tredjedeler av landområdet er dyrket mark.

Tabell 4. Jordbruksarealet.

	Jordbruks-areal 1000 hekt.	Prosent av totalt land- område	Befolkning pr. hektar jordbr.-areal
Total Vest-Europa	131.878	38,1	2.22
Nord-Europa ^{a)}	7.822	7.0	1.93
Storbritannia,			
Irland og Danmark	20.334	57.7	2.88
CEE-land	69.618	60.3	2.29
Østerrike og Sveits	4.049	33.5	2.95
Syd-Europa ^{b)}	30.055	41.5	1.53

Kilde: Europe's Needs and Resources, New York 1961

a) Finland, Island, Norge, Sverige.

b) Grekenland, Portugal, Spania.

Tabell 4 viser fordelingen av jordbruksarealet på de forskjellige områder i Vest-Europa og befolkningstettheten i relasjon til dette areal.

Jordbruket i Vest-Europa er meget intensivt og gir et høyere utbytte pr. dekar enn noe annet kontinent. På den annen side er produktiviteten i jordbruket i Vest-Europa lavere enn i mange andre ikke-europeiske landbruksland. Mens ca. 24 prosent av arbeidsbefolkningen i Vest-Europa er direkte tilknyttet jordbruksnæringen, er jordbrukets bidrag til bruttonasjonalproduktet bare ca. 12 prosent. Bruttoproduktet pr. landbruksarbeider er mindre en halvparten av hva det er i gjennomsnitt for alle andre sektorer. Produktiviteten i landbruket har dog økt sterkt i forhold til hva den var i perioden før den annen verdenskrig. Mellom 1955 og 1970 har en anslått at landbruksbefolkningen i Vest-Europa vil gå ned med ca. 5 1/2 mill. til en total av ca. 25,6 mill., mens avkastningen pr. mannlig landbruksarbeider vil øke med omkring 45 prosent. Vest-Europa vil stort sett være selvforsynt med landbruksprodukter, men det vil neppe bli aktuelt å basere et økende matvarebehov på vesteuropeisk produksjon all den tid og stund arbeidskraftens produktivitet er så mye høyere i andre næringer.

Skogbruket og framtiden.

Omkring 30 prosent av Vest-Europas landområde er dekket av skog, og denne skog produserer praktisk talt alt det Europa trenger av skogbruksprodukter. De tre nordiske land, Finland, Norge og Sverige, har mer enn halvparten av skogarealet, mens de sydlige land, Grekenland, Italia, Portugal og Spania har omkring 20 prosent av den totale skog i Vest-Europa. De sentrale kontinentale stater har om lag 25 prosent av skogarealet. Tabell 5 gir en oversikt over skogareal og produktiv skog i Vest-Europa.

Tabell 5. Skogarealet.

	Totalt skogareal 1000 hektar	% av totalt landomr.	Produktiv skog i % av skogsareal	Av dette:	
				Barskog	Lauvskog
Total					
Vest-Europa	100.647	29.9	90	62	38
Nord-Europa	52.248	51.0	85	71	29
Sentral-Europa	25.489	19.1	91	50	50
Syd-Europa	22.910	22.5	..	33	67

Kilde: Europe's Needs and Resources, New York, 1961

Skogsavvirkningen fordeler seg med noe mindre enn halvparten på de nordlige land, ca. 6 prosent på de sydlige land og om lag 42 prosent på de sentral-kontinentale stater. Den ulike fordeling av skogsarealet i Vest-Europa har resultert i en betydelig intra-europeisk handel med skogsprodukter. Omkring 40 prosent av det tømmer som er hugget for industrielt bruk, blir eksportert fra et vest-europeisk

land til et annet. Land som Norge, Finland, Sverige og Østerrike er de viktigste eksportører, mens land som Storbritannia bare er i stand til å dekke ca. 9 prosent av sitt behov fra egen produksjon og Nederland bare 13 prosent. Ifølge de anslag som er gjort over det fremtidige forbruk av skogsprodukter i Vest-Europa, synes det å være på det rene at dette forbruk vil bli mer enn dekket av avvirkningen innen Vest-Europa.

Fisk.

Vest-Europas fiskefangst er stor nok til å dekke det vest-europeiske behov. I 1958 ble det i Europa fanget om lag 8 mill. tonn fisk av en total for hele verden på ca. 30 mill. Island og Norge er hovedeksportørene av fisk, mens Storbritannia, Spania og Frankrike verdimesseg sett er de fremste produsenter av fiskeprodukter. Storparten av produksjonen i de 3 sistnevnte land forbrukes av husholdningene på de hjemlige markeder. Siden den annen verdenskrig har det foregått en betydelig ekspansjon i fiskeflåten, og dens effektivitet er blitt betydelig forbedret ved anvendelsen av nytt utstyr og ny teknikk. Den økende konkurranse om fisken har representert en konstant trusel for overbeskatning av fiskebestanden, særlig i Nordsjø-området. En regulering av visse fiskerier i henhold til London-konvensjonen av 1946 har ikke vist seg å være tilstrekkelig, og nedgangen i fiskebestanden i Nordsjø-området har resultert i en spredning av fiskeriene til mer fjerne farvann, så som Barentshavet og havområdet omkring Island.

Energibalansen 1955–1970.

Mens Vest-Europas energireserver for ca. 35 år siden var store nok til å dekke praktisk talt hele det inter-europeiske forbruk, er Vest-Europa i dag et underskuddsområde når det gjelder energi. Det er ikke mangel på energikilder som er årsaken til dette, men det faktum at det har skjedd en forskyvning i energiforbruket fra kull til olje, og det faktum at de beste kullreservene er blitt brukt opp, og at utvinningskostnadene nå er for høye til å møte konkurransen fra importert energi. En sammenstilling over samlet energiforbruk, produksjon og import av primærenergi i Vest-Europa i 1955 og med anslag for 1970 i millioner tonn kullekvivalenter er gitt i tabell 6.

Etter de anslag som er blitt utført, vil Vest-Europas energiunderskudd øke i årene fremover. Mye vil imidlertid avhenge av i hvilken utstrekning en kan

Tabell 6. Vest-Europas energiforbruk, — produksjon og import. Mill. tonn kullekvivalenter.

	1955	Anslag 1970	% stigning 1955-1970
Forbruk	740	1070	45
Produksjon	582	645	11
Import ¹⁾	158	425	169

Kilde: Europe's Needs and Resources, New York, 1961
1) Vesentlig olje.

komme fram til en økonomisk utnyttelse av atomkraften. I den mer umiddelbare fremtid har en anslått at Vest-Europas energiunderskudd eller importkrav vil utgjøre omkring 7 mrd. dollar eller dobbelt så mye som i 1955.

Malmer, mineraler og metaller, utsikter til 1970.

Hva angår malmer, råmetall og mineraler, så er Vest-Europa et underskuddsområde, og som følge derav en stor nettoimportør. Når det gjelder råvarer for stålindustrien, er Vest-Europa praktisk talt selvforsynt, men de største produsenter av stål, Storbritannia, Tyskland og Frankrike, har ikke tilstrekkelige tilførsler innenfor sine egne grenser. På samme måte som Europas kullreserver, er jernmalmreservene meget store, sammenliknet med den nåværende utnyttelse, men ut fra et rentabilitetssynspunkt vil Europa sannsynligvis bli mer og mer avhengig av oversjøiske tilførsler av jernmalm. For 1970 har en anslått at Europas import av jernmalm vil utgjøre vel 30 prosent av Vest-Europas egen produksjon av jernmalm. Produksjonen av stål i Vest-Europa i 1970 er anslått til omkring 140 mill. tonn.

Av de viktigste metaller som er assosiert med stålindustrien, er tungsten det eneste som blir produsert i betraktelige kvantiteter av malmer funnet innen Vest-Europa. De andre — mangan, krom, nikkel, molybden og kobolt — blir produsert i Europa av importerte malmer og konsentrater i tillegg til en mindre innen-europeisk produksjon av slike malmer. Anslag over forbruket av de ovennevnte metaller regner med en fordobling fra 1955 til 1970. Bare en mindre del av dette økende forbruk vil komme fra europeiske reserver.

Som det fremgår av tabell 7, er Vest-Europa en meget stor produsent og forbruker av aluminium, kobber, sink, bly og tinn.

Mens forekomstene av kobber- og tinnmalm er minimale i forhold til behovet, så utgjør tilførslene

Tabell 7. Vest-Europas produksjon og forbruk av metaller. 1000 tonn.

	Produksjon av malmer og metaller	Prosent av verdens produksj. ²⁾	Forbruk av metaller	Prosent av verdens forbruk ¹⁾
Bauxitt	2910	16	—	—
Rå-aluminium	705	22	1008	32
Koppermalm	90	3	—	—
Kopper	871	24	1571	45
Sinkmalm	506	21	—	—
Sink	823	35	1000	44
Blymalm	262	15	—	—
Bly	640	34	904	49
Tinnmalm	2,7	2	—	—
Tinn	49	41	69	45

Kilde: Europe's Needs and Resources, New York, 1961.

1) Ekskl. Sino-Sovjet-blokken.

2) Rå bauxitt.

av bly- og sinkmalm mellom 1/3 og halvparten av det totale behov. Vest-Europa har ganske betydelige forekomster av bauxitt, men neppe store nok til å dekke den økende aluminiumsproduksjon. Det er blitt anslått at forbruket av aluminium og kobber vil fordobles fra 1955 til 1970, men at forbruket av bly, tinn og sink vil stige noe mindre langsomt.

Vest-Europa er bedre forsynt med de mest alminnelige ikke-metalliske mineraler, og området er bl. a. verdens ledende produsent av pottaske. Forekomstene av fosfater er imidlertid mindre omfattende. Nylige oppdagelser av store forekomster av naturgass med et høyt innhold av svovel i Frankrike og Italia synes i det minste for den nærmeste fremtid å ha gjort slutt på Europas underskuddsposisjon med henblikk på svovel.

Det er på det rene at Europa mer og mer vil bli et «have-not»-område hva angår de viktigste råmaterialer til industrien. Dette forhold skyldes enten en absolutt mangel på en del råvarer, skjønt mer alminnelig det faktum at europeiske reserver er tilstrekkelige, men utenlandske tilførsler kan oppnås til betydelig lavere pris. I alle tilfelle er de europeiske land stilt overfor utsiktene av stigende kostnader for mange industrielle råvarer og derav nødvendigheten av investeringer i oversjøiske forekomster og i transportmidler for å bringe malmene fra de oversjøiske områder til Europa. Dette betyr at Europa i fremtiden i langt større utstrekning enn tidligere må spille rollen som fabrikant av høyt foredlede produkter. Til gjengjeld vil Europa importere råvarer, matvarer og enklere typer av fabrikata fra områder hvor de kan bli produsert billigere enn i Europa.

Befolkningsutviklingen.

Den demografiske utvikling i Europa vil også bidra til å stimulere investeringer med høy produktivitet. Mens befolkningsutviklingen i verden som helhet nærmest må karakteriseres som eksplosiv, er befolkningstilveksten i Europa lav. I 1950-årene var den årlige middeløkning av befolkningen i Europa ca. 0,4 prosent, mens den i verden for øvrig var nærmere 2 prosent og for enkelte tilbakeliggende lands vedkommende bortimot 3 prosent. Med en slik vekst-rate vil befolkningen fordobles i løpet av vel 20 år. I tillegg til en lav befolkningstilvekst har det i Europa også skjedd en «forgubningsprosess». Antallet av personer under 15 år har sunket fra 32 prosent av totalbefolkningen i 1910 til 24 prosent i 1955. For 1970 er tallet anslått til 23 prosent. På den annen side vil den gruppe av befolkningen som er 65 år eller mer, ha steget fra ca. 6 prosent i 1910 til ca. 12 prosent i 1970.

En har beregnet at den naturlige tilvekst i den aktive arbeidsbefolkning i Europa i perioden 1955 til 1970 vil utgjøre ca. 8,5 prosent. Tar en også i betraktning at sysselsettingsgraden vil øke innenfor dette tidsrom, kan den faktiske tilvekst i den beskjeftigede arbeidsbefolkning fra 1955 til 1970 anslås til ca. 10 prosent. Innen samme periode vil imidlertid den effektive arbeidstid ha blitt redusert, idet det synes rimelig å regne med at i 1970 vil de fleste land i Europa ha gjennomført 40 timers uke

og tre ukers ferie. For Vest-Europa som helhet vil dette bety en nedgang i effektiv arbeidstid på ca. 6 prosent. Med andre ord, arbeidskraftens bidrag til den økonomiske vekst i 15-års perioden fra 1955 til 1970 vil bare utgjøre ca. 4 prosent. Det er således innlysende at den fremtidige økonomiske vekst i Vest-Europa i det alt vesentlige vil avhenge av en økning av arbeidskraftens produktivitet.

Framtidsvurdering av utenrikshandelen.

Mens Vest-Europa har ca. 10 prosent av verdens befolkning og mindre enn 25 prosent av verdens brutto nasjonalprodukt, har de 18 vest-europeiske land om lag 40 prosent av verdens vareimport og 37 prosent av vareeksporten i verden. Nærmere 60 prosent av importen består av matvarer, forstoffer, brensel og råvarer, mens mer enn 70 prosent av eksporten består av ferdigprodukter. Ved vurderingen av disse tall må det tas i betraktning at de inkluderer inter-europeisk handel, som utgjør omkring halvparten av totalen. Om en ikke tar med den inter-europeiske handel, fremgår Vest-Europas stilling som fabrikant for resten av verden av at ca. 80 prosent av totalimporten er råvarer og bare 20 prosent bearbeidede varer, mens for eksportens vedkommende praktisk talt det omvendte forhold er tilfelle. Med mulighetene for en stadig økende avhengighet av utenlandske ressurser for brensel og råvarer vil kontrasten mellom sammensetningen av importen og eksporten bli ytterligere aksentuert i fremtiden.

I 1970-årene er det anslått at Vest-Europas import fra den øvrige verden vil være om lag 45 prosent høyere enn den var i 1955. Stigningen i eksporten i samme tidsrom er anslått til å bli noe større. Det er sannsynlig at den inter-europeiske handel vil stige sterkere enn Europas handel med utenverdenen som følge av at tollskrankene i Europa vil nedbygges i samsvar med bestemmelsene i Roma-traktaten.

Den relative betydning av Vest-Europa når det gjelder tjenesteytelser, så som skipsfart og transport, forsikring, bankvirksomhet, turisttrafikk og tjenester på utenlandske investeringer, er enda større enn når det gjelder varehandelen. I 1955 utgjorde Europas tjenesteinntekter omtrent 13 mrd. dollar eller omkring halvparten av totalen for hele verden, mens tilsvarende utgifter beløp seg til ca. 11 mrd.

Tabell 8. Jordens folkemengde, millioner.

	1960	Anslag 1975
Afrika	235	303
Nord-Amerika	200	240
Latin-Amerika	205	303
Asia	1630	2210
Europa	425	476
Oceania	16	21
Sovjet-Unionen	215	275
Hele verden	2930	3830

Kilde: Befolkningsexplosionen och världens resurser, Stockholm 1961.

dollar eller omkring 40 prosent av totalen for hele verden. Disse tall inkluderer intereuropeisk handel, men den positive balanse fra disse transaksjoner for Vest-Europa om helhet, dvs. nettoinntektene fra resten av verden, var over 2 mrd. dollar, og var således mer enn store nok til å dekke de 1,6 mrd. dollar i underskudd på varehandelen. En har anslått at i 1970-årene vil overskuddet på Vest-Europas tjenestebalanse utgjøre ca. 5 mrd. dollar, mens underskuddet på varebalansen vil ha en størrelsesorden på 2,5—3 mrd. dollar, dvs. at Vest-Europa som sådant vil ha et netto-overskudd på betalingsbalansen på over 2 mrd. dollar. Et overskudd av en slik størrelsesorden skulle i vesentlig grad sette Vest-Europa i stand til å øke sitt bidrag til utviklingslandene i form av direkte investeringer og hjelp.

Europa og utviklingslandene.

Som det fremgår av tabell 8, lever det i dag om lag 3 mrd. mennesker her på jorden.

Ca. 1/3 lever under kommunistdominert styre, ca. 1/3 i de demokratiske industriland, mens resten, ca. halvparten, har sitt liv og levnet i utviklingslandene. De ca. 1 mrd. kommunistdominerte individer bor i et sammenhengende landområde som stort sett er selvforsynt og som besitter enorme naturlige ressurser. Deres handelssamkvem med den øvrige verden er som tidligere nevnt, meget beskjedent. De ca. 500 mill. som bor i de ikke-kommunistiske industriland, har hånd over ca. 2/3 av verdens samlede industrikapasitet. Hvordan disse 17 prosent av verdens befolkning forvalter sitt gods til gagn for seg selv og ikke minst til gagn for de 1 1/2 mrd. mennesker i utviklingslandene som ingenting har, sett med vår målestokk, vil være av avgjørende betydning for hele den frie verden. I forholdet til utviklingslandene har Vest-Europa både en fordel og et handikap. Fordelene ligger i de sterke handelsforbindelser som eksisterer mellom Vest-Europa og disse land; i mange av utviklingslandene tales et av de vest-europeiske språk, og også på andre områder har utviklingslandene forbindelser med landene i Vest-Europa. Handicapet består i at en rekke av

Tabell 9. Kapitaltilførsel fra de industrialiserte OECD-land og Japan til utviklingsland og til internasjonale organer. Milliarder dollar.

	Offentlige stønader	Offentlige kreditter m.v., netto	Private kreditter m.v., netto	Offentlige og private ytelser til int. organer	Sum 1)
1956	2.0	1.0	2.8	0.2	6.1
1957	2.3	1.1	3.3	0.6	7.4
1958	2.7	1.4	2.4	0.8	7.3
1959	2.5	1.7	2.5	0.6	7.2
1960	2.7	1.5	2.9	0.9	8.0
Gj.snitt 1950—55	1.2	0.6	1.5	0.2	3.5
Gj.snitt 1956—60	2.4	1.3	2.8	0.6	7.2

Kilde: OECD.

1) På grunn av avrunding stemmer ikke alle summerne for de enkelte år.

TRYGGHET FOR FAMILIEN

Ved å tegne livsforsikring med familietillegg kan De for en overkommelig premie trygge familien med et beløp som virkelig monner.

For nye forsikringer etter denne form yder vårt selskap allerede fra tegningen garanterte tillegg på 11—20% (etter forsikringens utløpsår). Garantien gjelder foreløbig for de første 6 år.

Eksempelvis kan en 30-årig familieforsørger for en årlig premie på kr. 414,— få en forsikring på kr. 10.000,— som utbetales ved hans 70. år eller tidligere død — med familietillegg som sikrer utbetaling av det femdobbelte beløp, kr. 50.000,—, ved død i de første 20 år. I de første 6 år garanterer Norske Liv dessuten et tillegg som i dette tilfelle utgjør 15%, slik at den samlede utbetaling ved død for 1. januar 1968 blir kr. 57.500,—. Henvend Dem til en av våre representanter, eller til vårt hovedkontor, Drammensveien 21, Oslo. Tlf. 44 39 50.

NORSKE LIV
Stiftet 1844

de vest-europeiske land er kolonimakter, og det er derfor ikke så unaturlig at tidligere kolonier som nå er blitt uavhengige stater, har inntatt en skeptisk holdning overfor de vestlige land. Det er derfor nødvendig i praktisk gjerning å overbevise utviklingslandene om at kolonitiden er passé, og at en ikke har andre ambisjoner enn å hjelpe disse i sin økonomiske utvikling.

I de senere år har den økonomiske hjelp til utviklingslandene fra Vest-Europa og Nord-Amerika vist en stigende trend, skjønt det er vanskelig å påvise i eksakte tall hvor mye disse land faktisk har mottatt. Ifølge en utredning fra OEEC fremgår at de totale netto kapitaloverførsler fra Vest-Europa og Nord-Amerika har økt fra et årlig gjennomsnitt på 3,5 mrd. dollar i perioden 1950 til 1955 til 6,8 mrd. dollar årlig i perioden 1956 til 1959. (Disse tall inkluderer private så vel som offentlige bilaterale bidrag og bidrag til multilaterale organisasjoner. Se tabell 9.)

For den siste periodes vedkommende er det anslått at Sino-Sovjetblokkens bidrag til utviklingslandene beløp seg til ca. 13 mill. dollar pr. år.

Sett i relasjon til brutto nasjonalproduktet i de vestlige land, er bidraget til utviklingslandene be-

skjudent. For De forente stater var det noe under 1 prosent av totalproduktet i perioden 1956 til 1959, mens det for de industrialiserte vest-europeiske lands vedkommende utgjorde litt over 1 prosent. Til det siste tall må bemerkes at av bidraget på 13 mrd. dollar kom ca. 10 mrd. fra Frankrike, Storbritannia og Vest-Tyskland.

Sett i relasjon til betalingsbalansen derimot fortoner bildet seg noe annerledes. I perioden 1956 til 1959 oversteg De forente staters utenlandshjelp overskuddet på den løpende betalingsbalanse med 2%, mens det tilsvarende forholdstall for OEEC-landenes vedkommende var om lag 30 prosent. Vest-Europa fikk imidlertid kapital fra andre kilder og var derfor i stand til samtidig å øke sine valuta-beholdninger. Som tidligere nevnt, er imidlertid denne økningen av valutabeholdningene konsentrert på noen få land.

Det må være på det rene at de vest-europeiske land har økonomisk evne til å bidra med en langt større andel av sin totalproduksjon til utviklingslandene. I første rekke vil det være rimelig at et større bidrag blir ytt av land som har store overskudd på sin samlede betalingsbalanse. Det må imidlertid være en målsetting å bringe hjelpeprogrammet opp på et permanent høyere nivå, og dette vil best kunne gjøres ved en bedre organisasjon og et bedre samarbeid mellom de vest-europeiske land og andre industriland.

Hvor viktig kapitalhjelp enn vil være, så er det av enda større betydning at utviklingslandene kan få utvidet sine eksportmarkeder. Av utviklingslandenes importverdi i de siste år har inntekter fra eksport dekket omkring 90 prosent. Av deres totale eksportinntekter stammer ca. 40 prosent fra eksport til de vest-europeiske land, ca. 20 prosent fra eksport til De forente stater og bare 3 prosent fra de land som tilhører Sovjetblokken. Disse tall viser i hvilken grad fremgangen i utviklingslandene er avhengig av et høyt etterspørselsnivå i Vest-Europa og også De forente stater.

Det er i første rekke råvarene som er utviklingslandenes viktigste eksportvarer. Det vil imidlertid ikke være lenge før disse land i større og større utstrekning vil søke eksportmarkeder for videre bearbejdede varer. Skjønt en hovedbetingelse for økt eksport fra utviklingslandenes side er en steady økonomisk vekst i Vest-Europa og Nord-Amerika, vil det også være nødvendig med en liberal handelspolitikk vis a vis utviklingslandene. Mesteparten av eksporten av fabrikata fra disse land vil være såkalte lavkostnadsprodukter, og disse vil konkurrere med tilsvarende produkter som nå blir produsert i industrilandene. Det er derfor nødvendig at de vestlige industriland viser fremsynthet i sin industrielle planlegging. Det synes å være et godt tidspunkt å starte på nå, da strukturelle justeringer likevel finner sted i forbindelse med de europeiske markedsplaner. Mange av de endringer som må gjøres, synes radikale, særlig for de grupper som i første omgang vil bli rammet av forandringene som må til. Det er imidlertid meget viktig at den offentlige opinion blir gjort kjent med det ansvar industrilandene har overfor utviklingslandene og så å si blir seg sitt ansvar bevisst. Før så skjer, vil det være meget vanskelig for noen styresmakt å ta de tiltak som er nødvendige.

Moderne Databehandling

Av cand. oecon. Eivind Barca

Sosialøkonomenes kjennskap til elektronisk databehandling er vanligvis innskrenket til den omtale som metoden har fått under det praktisk-statistiske seminar, og det er synd.

Få hjelpemidler er i den grad egnet til å hjelpe økonomer og statistikere som disse grå «regnekasser» man etterhvert finner i våre større bedrifter og institusjoner.

Foreløpig er det ikke mer enn ca. 20 av dem i landet, men dertil kommer det tidobbelte antall hullkortanlegg som også kan hjelpe oss ofte.

Det har alltid vært vanskelig å skaffe seg informasjon om bruken av disse hjelpemidlene fordi litteraturen omkring dem har vært meget sparsom, og fordi det ikke har vært gitt opplæring i bruken av dem for andre enn operatører. Disse har til gjengjeld lært en masse detaljer, som ikke har noen interesse for økonomen.

I noen få artikler skal vi derfor presentere de fakta som vi mener det er nødvendig å kjenne til, for å kunne nyttiggjøre seg de nye hjelpemidler.

Hva er nytt?

Hullkort er *ikke*, som mange tror, noe nytt i Norge. Tvert om var direktør A. N. Kiær i Statistisk Sentralbyrå den første som tok hullkort i bruk i Europa. Det skjedde ved århundreskiftet, i forbindelse med folketellingen år 1900, og i hovedoversikten over tellingsresultatene, fortelles det også at «Der ble i det hele benyttet 21 Punchmaskiner, der hver betjentes afvekslende af 2 Damer. Der punchedes gjennemsnitig 120

Kort pr. Time og udførtes dette Arbeide mod Akkordbetaling. De punchede Kort underkastedes en delvis Revision.»

Noen fart i bruken av hullkort ble det ikke før etter siste krig, da flere og flere bedrifter tok metoden i bruk for lønnsavregning, fakturering, kunderegnskap, og ikke minst, statistikk.

I dag står vi på terskelen til en ny æra for hullkortene, i forbindelse med de elektroniske maskiner.

Prinsipper for bruk av hullkort og EDB.

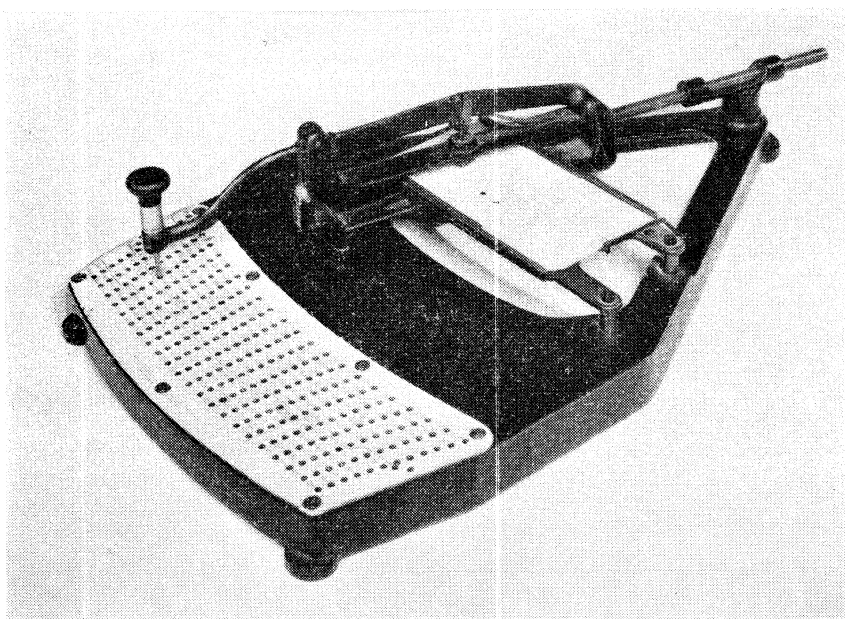
I all maskinell databehandling opererer man med 3 trinn i prosessen fra rådata til ferdig produkt:

1. Forberedelse
2. Bearbeidelse
3. Utskrift.

Forberedelsesarbeidet

omfatter dels en planlegging og tilrettelegging på lengre sikt, ofte måneder og år før det aktuelle arbeide utføres; og dels den direkte preparering av det materiale som skal bearbeides. Denne preparering består vanligvis i en overføring av opplysninger fra ulike slag av blanketter til hullkort, med kontroll av at opplysningene er riktig overført.

Ved registreringen av opplysningene i hullkort legger man et prinsipp til grunn som er viktig for all senere statistisk bearbeidelse: Hver tellingsenhet registreres i hvert sitt kort. Er tellingsenheten en vare, hules det ett kort pr. vare, er tellingsenheten en person, hules det ett kort pr. person. Dermed kan man senere lettvinnt gruppere om tellingsmaterialet.

Denne punchmaskin ble benyttet ved folketellingen i 1900 til å fremstille ett hullkort pr. person.

0	1	Ug	•	aF1	eBm	Rot	Int	aHs	7	Feb	•	3	06	1	aF1	eBm	Rot	Int	aHs	7	Feb					
2	3	K	•	LF	•	aF2	eBm	Ltr	Int	Dag	•	4	1F	•	aF2	eBm	Ltr	Int	Dag	•	4	1F				
4	6	R	•	HmJ	Brg	•	Kom	SeB	Int	Fed	•	6	HmJ	Brg	•	Kom	SeB	Int	Fed	•	6	HmJ				
6	8	•	•	Int	Met	eHv	Kb	SmD	•	Kap	•	8	•	•	Int	Met	eHv	Kb	SmD	•	Kap	•	8	•	•	
8	10	•	•	TVJ	Tx	aH1	HaB	aSe	HuB	PrF	•	10	•	•	TVJ	Tx	aH1	HaB	aSe	HuB	PrF	•	10	•	•	
10	12	•	•	JA	Pap	aH2	HaA	Fl	DHs	OPF	•	12	•	•	JA	Pap	aH2	HaA	Fl	DHs	OPF	•	12	•	•	
12	14	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	14	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	14	•	•
14	16	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	16	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	16	•	•
16	18	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	18	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	18	•	•
18	20	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	20	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	20	•	•
20	22	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	22	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	22	•	•
22	24	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	24	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	24	•	•
24	26	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	26	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	26	•	•
26	28	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	28	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	28	•	•
28	30	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	30	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	30	•	•
30	32	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	32	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	32	•	•
32	34	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	34	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	34	•	•
34	36	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	36	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	36	•	•
36	38	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	38	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	38	•	•
38	40	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	40	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	40	•	•
40	42	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	42	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	42	•	•
42	44	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	44	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	44	•	•
44	46	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	46	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	46	•	•
46	48	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	48	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	48	•	•
48	50	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	50	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	50	•	•
50	52	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	52	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	52	•	•
52	54	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	54	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	54	•	•
54	56	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	56	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	56	•	•
56	58	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	58	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	58	•	•
58	60	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	60	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	60	•	•
60	62	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	62	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	62	•	•
62	64	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	64	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	64	•	•
64	66	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	66	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	66	•	•
66	68	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	68	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	68	•	•
68	70	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	70	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	70	•	•
70	72	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	72	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	72	•	•
72	74	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	74	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	74	•	•
74	76	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	76	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	76	•	•
76	78	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	78	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	78	•	•
78	80	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	80	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	80	•	•
80	82	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	82	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	82	•	•
82	84	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	84	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	84	•	•
84	86	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	86	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	86	•	•
86	88	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	88	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	88	•	•
88	90	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	90	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	90	•	•
90	92	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	92	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	92	•	•
92	94	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	94	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	94	•	•
94	96	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	96	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	96	•	•
96	98	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	98	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	98	•	•
98	100	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	100	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	100	•	•

4862

Dette hullkort som ble benyttet ved folketellingen i 1900 angir kjønn, sivilstand, yrke, alder osv. for hver enkelt av de personer som var oppført på folketellingsskjemaene.

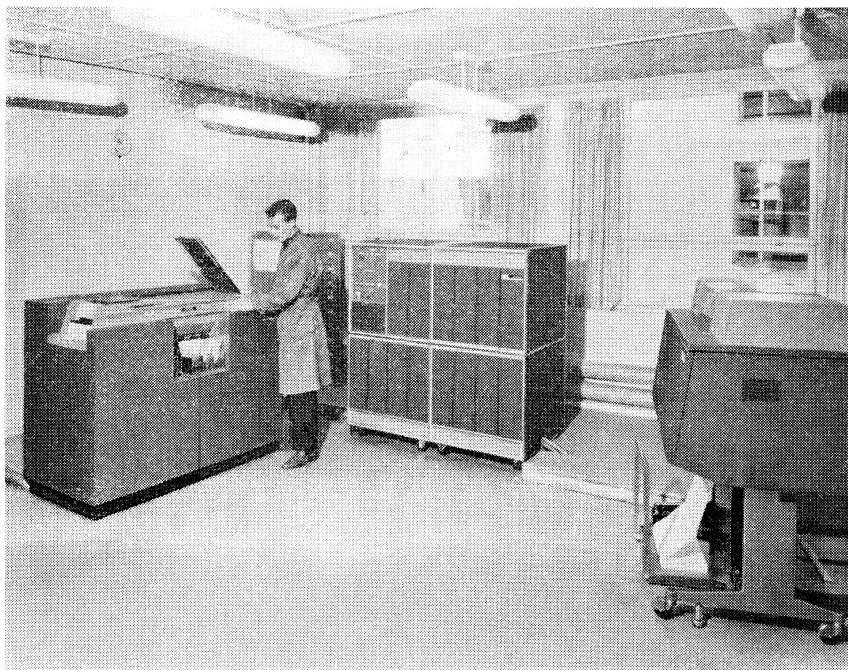
Hullingen er en éngangsoperasjon. I motsetning til de andre maskiner vi bruker på kontoret: Addisjonsmaskiner, kalkulasjonsmaskiner etc., trenger vi ikke å sette opplysningene inn i et tastatur for hver gang vi har bruk for dem. Registreringsarbeidet er gjort, kortene kan nå bearbeides og arkiveres og plukkes frem igjen maskinelt.

Bearbeidelsen.

Addisjoner, subtraksjoner og multiplikasjoner foregår med elektronisk hastighet i de moderne maskiner. For eksempel adderer den her avbildede maskin 240.000 6-sifrede tall pr. minutt. Slike løseverne tall sier imidlertid like lite om den total bearbeidingshastighet som opplysninger om stemplenes turtall forteller oss noe om den hastighet vi får på bilen vår.

I bearbeidelsen inngår nemlig også tilrettelegging av materialet gjennom sortering eller utplukking og arkivering. Teknikken som anvendes er noe forskjellig ved hullkort — og elektronmaskiner,

men felles er at de opplysninger som skal bearbeides er lagret i et «maskinspråk» i form av magnetiske flekker eller hull i kartongkort.

Elektronisk databehandlingsmaskin av typen IBM 1401 i bruk i Statistisk Sentralbyrå, Oslo.

Utskrift

Både hullkort og elektronmaskinene er særdeles vel egnet til å produsere statistiske og regnskapsmessige tabeller og oppstillinger. Skriveverkene består som regel av mer enn 100 typeelementer som skriver *samtidig*; vi kan altså få en linje på 30—40 cm. lengde skrevet momentant, og ikke bokstav for bokstav som ved en skrivemaskin.

Skrivehastigheten ligger mellom 150 og 600 linjer pr. minutt, og ved de nyeste typer kan man redigere hele tabellhodet på forhånd og slipper derved å anvende fortrykte blanketter.

Spredning på klasser og intervaller besørger av såkalte selektorer eller velgere, og akkumulering av totaler finner sted i regneverk eller i maskinenes «hukommelser». Men da er vi inne på teknikk, og det venter vi med til en senere artikkel.

Sosialøkonom i Persia

Byråsjef Jan Madsen har oppholdt seg i Persia som økonomisk rådgiver i halvannet år, fra 1339 til 1341, og gir i denne artikkel uttrykk for enkelte erfaringer fra arbeidet i et utviklingsland

Persia har ca. 20 mill. innbyggere, og dekker et større landareal enn alle Kontinentets kystland fra Danmark til Spania.

Perserne er gjennomgående vennlige og hjelpsomme, men en må lære seg deres spilleregler. En må f. eks. vite at kjøpmannen godt kan forlange dobbel pris til å begynne med. Han lar seg ikke affisere hverken av kostnadsteori eller markedssituasjonen. Han baserer sin pris på en rask vurdering av kunden. Ser kunden ut til å være lite kjent med forholdene blir prisen deretter. Men det er ingen sure miner når han forstår at han har overvurdert mulighetene.

Den statlige økonomiske planlegging i Persia er konsentrert i Planorganisasjonen. Denne ble opprettet i 1955 for å administrere den såkalte Syvårsplanen for Persias økonomiske utvikling. Med teaboys, sjåfører osv. har organisasjonen ca. 1 000 ansatte. Den har mange utøvende funksjoner som normalt ville høre under ordinære departementer, men tallet er likevel uforholdsmessig stort.

Plansjefens nestkommanderende hadde ledelsen av Economic Affairs Division, Finance Division og Budget Bureau. Finance Division — som var meget stor — førte regnskap med den delen av oljeinntektene som var organisasjonens finansielle grunnlag og med bruken av disse til såkalte «Development Projects». Foruten en liten juridisk avdeling og en rekke administrative avdelinger hadde organisasjonen til dels store operative avdelinger for jordbruk, industri, transport osv.

I Economic Affairs Division var arbeidsspråket engelsk. Til avde-

lingen var det knyttet en gruppe av økonomiske rådgivere, administrert av Harvard Universitetet, der jeg var med. Avdelingen fikk ansvaret for utarbeidelsen av den Tredje Plan. Jeg var der under de siste seks måneders avsluttende arbeide på planen og de videre forberedelsene på å sette planen ut i livet.

Et sentralt utgangspunkt for arbeidet med planen var et anslag over påregnelige inntekter til utbyggingsformål i programperioden. Denne total ble allokert på jordbruk, industri, kraftforsyning, kommunikasjoner, arbeidskraftstiltak og dessuten «social affairs» som omfattet helsestell, undervisning osv. For hvert av disse seks områder ble det innen Economic Affairs Division opprettet en egen seksjon som utarbeidet en plan for vedkommende sektor. En såkalt «General Economics Group» stod for det generelle opplegget og koordineringen av arbeidet. I prinsippet skulle sektorplanene lages i samarbeid med departementene, men dette sviktet på mange felter.

Seksjonene fikk ordre om å klarlegge hva de ville kutte ut hvis det beløp de hadde fått oppgitt ble redusert med 20 prosent. På samme måte skulle de angi hvordan de ville bruke et eventuelt tillegg. Derved skulle en kunne få en mer optimal allokering ved den endelige justering av fordelingen. Denne teknikk viste seg meget nyttig, men i praksis ble nok ikke alt like strømlinjeformet.

Den Tredje plan er blitt et dokument på vel 2 000 maskinskrevne sider. Kvaliteten er ujevn. Deler av den er meget gode. — Det var uhyre interessant å følge utarbeidelsen av planen. Merkelig mange

problemer er felles for de fleste land. De mange diskusjoner mellom persere og rådgivere fra de forskjellige land var ofte meget lærerike. Ved at de hadde så forskjellig bakgrunn ble diskusjonen mer allsidig.

Sett i ettertid tror jeg den største svakhet ved planen er at den er for subtil, for spissfindig. Alt for mye energi og plass ble brukt til akademiske spekulasjoner som bidro lite eller ingenting til å klarlegge hva som burde gjøres, og hvordan det burde gjøres. Økonomen har kanskje litt for vanskelig for å samle seg om de nære ting. Mange problemer var av en slik art at det ikke trengtes mye utredning for å se hva en rent umiddelbart måtte ta sikte på å oppnå. Men det krevet et veldig arbeide å klarlegge hvordan en rent konkret kunne gå fram for å få dette til. Under forberedelsene til å sette planen ut i livet åpenbarte dette forhold seg fort. Hvordan yter en f. eks. kreditt til jordbruket? Hvilke institusjoner bør organiseres, hvordan skal de bygges opp, hva med forholdet til budsjett og planleggingsorganene, konkrete retningslinjer for ytingen av kreditt osv. osv. Det reiste seg et hav av praktiske problemer som måtte løses for at planene kunne bli realisert.

Det ble f. eks. bestemt at Economics Affairs Division skulle stå for utarbeidelsen av «the Development Budget» for det første året av planen. Men det var nesten ingen som hadde vært med på budsjettarbeide før. Og her skulle det budsjetteres for 2,5—3 milliarder kroner. De skal ikke mye fantasi til for å tenke seg hvor mange vansker de må slite med i en slik situasjon.

Economic Affairs Division hadde 40—50 økonomer, de fleste med utdannelse ved amerikanske universiteter. Mange av dem var meget begavede. De manglet imidlertid erfaring. En av de ting som gjorde sterkest inntrykk på meg under oppholdet var i det hele hvor meget erfaringen egentlig betyr. Praktisk talt alt som blir gjort i en administrasjon bygger direkte eller indirekte på erfaring fra tidligere. Når en lager f. eks. budsjettskjemaer vil en ta utgangspunkt i tidligere års skjema. Ut fra de erfaringer som ble høstet med dem prøver en så å utforme noe som er bedre.

I et utviklingsland vil mange av oppgavene representere noe de aldri har gjort før; eller det kan være gjort før, men på en måte som ikke gir noe å bygge videre på. Det viser seg at denne mangel på erfaring og tradisjon er et kollossalt handicap, som ikke kan oppveies hverken av begavelse eller universitetsutdannelse.

Når vi er ferdig med utdannelsen og begynner å arbeide på et kontor fortsetter en jo bare i en annen slags skole. Vi lærer stadig av overordnede og kolleger og får overført mye av den erfaringskunnskap som vedkommende administrasjon har akkumulert. Noe av det viktigste er kanskje at vi lærer oss en måte å arbeide på og en måte å ta problemene. Vi lærer mange ting uten engang å være klar over det fordi alle tar dem som en selvfølge. Det er allerede etablert rutiner for hvordan de fleste saker skal behandles. Men persisk administrasjon har ikke så mye å lære fra seg om de oppgaver som et moderne samfunn står overfor. Og det å tilegne seg moderne «administrativ teknikk» og få etablert hensiktsmessige institusjoner er selvsagt en prosess som *må* ta tid. Det kommer en ikke utenom ved noen form for utenlandshjelp.

Det viktigste en rådgiver fra industrilandene kan bidra med i en slik situasjon er selvsagt å fortelle om hvordan han vet den foreliggende oppgave er løst andre steder, og hvilke erfaringer som er høstet der. Han vil også bruke mye tid på å argumentere mot løsninger som han av erfaring vet ikke kan føre fram. Av og til må

han bare stå og se på at mistakene blir gjort. Det er jo en del erfaring vi må gjøre sjøl, om ikke på annen måte så ved å svi fingrene.

En vanskelighet som en stadig står overfor under oppdrag av denne art er at en vet så alt for lite om det land en arbeider i. Ofte vil et råd basere seg på sviktende grunnlag fordi rådgiveren ikke er kjent med forhold som kan være avgjørende for spørsmålet. F. eks. ble det svært ofte fremholdt overfor perserne at de burde reise rundt og sette seg bedre inn i forholdene på landsbygda. Til slutt pekte en av dem på hvor labile forholdene er i deres administrasjon. De hadde ingen garanti for hva som kunne skje hvis de ble for lenge borte. Selv sjefen for Planorganisasjonen opplevde en morgen han kom på kontoret å finne en annen i sin stol og i sin stilling. Denne mangelen på kjennskap til landets spesielle forhold var noe vi stadig fikk erkjenne.

Noen rådgivere legger vekt på å få størst mulig innflytelse på de økonomisk-politiske avgjørelsene. Det gir ham tilfredsstillelse og prestisje. Men rådgiveren reiser forholdsvis snart fra landet. Hans hovedoppgave må faktisk være å gjøre seg selv overflødig. Derfor tror jeg det er viktig å konsentrere seg om selve desisjonsmekanismen, dvs. om å få organisert et best mulig system for utredning og avgjørelser av sakene. Her svikter det ennå mye.

Et annet forhold som taler mot å legge all vekt på de økonomisk-politiske avgjørelsene er det faktum at på dette felt vil en tilråding svært ofte måtte bli subjektiv. En blir lett fristet til å presentere egne kjepphester i form av faglige råd. Og dette blir fort lagt merke til.

På samme måte som i styret for små landkommuner hadde perserne en tendens til «å komme sammen og løse problemene». Dette gav seg utslag i utallige møter uten særlig konkrete resultater. I saker av betydning prøver vi gjerne først å samle relevante data, å analysere dem, utarbeide diskusjonsgrunnlag, innhente uttalelser osv. Men dette er ingen selvsagt arbeidsmåte. Vi er blitt vennet til den. Harvardgruppen kom etter hvert til å legge stadig større vekt

på de spørsmål som hadde med selve arbeidsmåten å gjøre.

En annen side av samme problem var trangen til gå utenom sin overordnede og høyere opp på stigen for å få den avgjørelsen man ønsket. Fenomenet er vel ikke helt ukjent hos oss. Men vi betrakter det likevel som en uting. For perseren er spørsmålet svært ofte om han kan «get away with it». Og det kan han bare så alt for ofte. Kan man få en underskrift på et dekret uten først å ta en ubehagelig diskusjon med vedkommende departement er det ekstra gildt. At slike ting hevner seg var det ikke alltid forståelse for.

Det var en veldig tro på hva en lov kunne føre til. Kunne en bare få vedtatt en lov var problemene langt på vei løste. Dette kom bl. a. til uttrykk i drøftingene om hvordan statistikkarbeidet burde organiseres under den Tredje Plan. Selv blant de underutviklede land ligger Persia langt etter når det gjelder statistikk. Det var da en nærliggende tanke å opprette en sentral statistikk-institusjon med tilstrekkelige fullmakter i form av en lov. Nå var imidlertid en slik sentral institusjon allerede opprettet, og der eksisterte også en lov om den. Men ingen tok noen notis av den. Det var også en meget svak institusjon. Statistikkinnhenting var fullstendig desorganisert. Det var et utall av organisatoriske problemer som måtte finne sin løsning før man gradvis kunne bygge opp et system. Et nytt lovvedtak ville således bare være et slag i luften.

Et visst minimum av statistikk er selvsagt av fundamental betydning for deres økonomiske planlegging. Men de vansker de sår overfor er enorme. Ca. 85 prosent av befolkningen er analfabeter. Den er spredt på ca. 45 000 landsbyer. Mindre næringsdrivende fører som oftest ikke regnskap. Det er en sterk motvilje mot å gi oppgaver av noen art til det offentlige. Hele atmosfæren vitner forøvrig om hvor viktig det er å tviholde på prinsippet om hemmeligholding av enkeltoppgaver. Det vil ta Persia årtier å etablere det tillitsforhold vi har her hjemme. De fleste departementer hadde sitt statistikk-kontor. Disse var undertiden benyttet som forvisningsste-

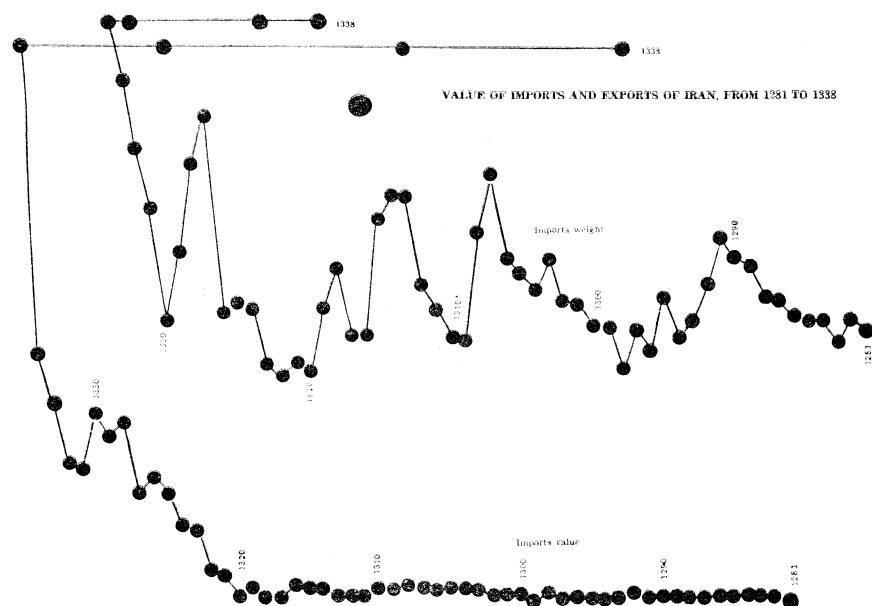
der for folk som var brysomme å ha andre steder. Mange hadde bare forakt for dette arbeidet.

Det er bare en håndfull persere som har et virkelig praktisk grep på utarbeidelse av statistikk. Et amerikansk fenomen hadde laget et opplegg til en lønnsstilling. Han opererte med 1 400 yrkesgrupper. (Det var bl. a. sonderet mellom brødbakere og kakebakere). Enkelte persere var imidlertid først og fremst opptatt av visse sider ved den samplingsteknikken som var foreslått.

Den første folke-tellingen (1956) viste et folketal på 18,6 mill. inn-

byggere. Dette skapte en meget kjedelig situasjon for statistikerne. Shahan hadde sagt at det var 20 mill. innbyggere i Persia. Saken løste seg imidlertid til alles tilfredshet, i det visse skjevheter ved aldersfordelingen viste at tellingsresultatene måtte være for lave. Bl. a. var det påtakelig færre i årsklassen 0—1 enn i de påfølgende årsklasser. Perserne mente en av grunnene var at folk ikke trodde tellerne hadde interesse av så små kryp.

I statistikken, som på mange andre felter, lå forholdene langt dårligere an enn de hadde behovet

å gjøre ved at de gode folkene ikke slapp til i toppstillingene. Man var fullt klar over at statistikk er makt. Nøkkelstillingene var besatt på politisk grunnlag. Det var nok også dem som arbeidet på provisjonsbasis. Et departement slapp nødig fra seg statistikk hvis innhold ikke var formålstjenelig. En bør selvsagt unngå så langt som praktisk mulig at utøvende organer står for utarbeidelsen av statistikk. Men når systemet engang er etablert skulle det en meget sterk politisk vilje til å endre det.

Det ble lagt et stort arbeid i å beregne Persias nasjonalinntekter. Den ble tilslutt anslått til 232 milliarder Rials svarende til om lag 22,5 milliarder norske kroner. Men hva så? Hva om den hadde vært 100 eller 400 milliarder Rials? Jaget etter nasjonalregnskapstall i utviklingslandene står for meg

som en ondartet sykdom. Her ødes det med kvalifisert arbeidskraft som ville vært langt bedre anvendt til å lage primærstatistikk. Persia har ikke engang en industriproduksjonsindeks. De mangler praktisk talt alt en trenger for å lage et nasjonalregnskap. FN prøver for tiden å rekruttere en nasjonalregnskapsekspert til Uganda. Dr. Livingstone, I presume. Nasjonalregnskapet gir et godt systematisk utgangspunkt for utbyggingen av statistikken, men primærstatistikken må gis førsteprioritet inntil et visst minimum er nådd.

For å illustrere de mer nærliggende problemer gjengis et diagram som er hentet fra Persias statistikk for utenrikshandelen. Det er verd et studium. Til veiledning nevnes at år 1280 etter deres tidsregning svarer omtrent til 1901 etter vår, mens 1338 svarer til 1959.

Jan Madsen.

Moderne Pristegari

Et tilsynelatende seriøst fransk økonomisk forskningsbyrå har etter oppdrag av industrikretser gjennom intervjuer og praktiske forsøk med forbrukerforsøkskaniner studert forbrukernes reaksjoner på forskjelligere priser. Noe av hensikten synes å ha vært å finne unnatak fra den vanlige oppfatning av etterspørselen som en kontinuerlig synkende funksjon av stigende priser.

Blant konklusjonene nevner vi:

Forbrukerne har visse forutinntatte oppfatninger om hvor høy prisen skal være. Er man ute etter et «godt ur», skal det koste la oss si 400 kroner. Hvis det tilbys også et annet til 300, vil dette ofte forkastes.

Forbrukerne tenker ikke på bestemte priser, men på intervaller. En boks sardiner bør koste mellom 2 og 2½ krone. Resultatene viste at hvis det på forhånd var markedsført merker til 2 kroner og 2½ krone, og en ny produsent skulle konkurrere med disse, ville den beste pris være 2,25. Da ville han treffe midt i det intervall forbrukerne tenkte seg.

Undersøkelsen bekreftet de «runde talls magi». En prisøking fra 8,50 til 9,50 skapte betydelig mindre reaksjoner enn fra 9,50 til 10,50.

Selv om forbrukerne viste sterk skepsis ved for sterke prisreduksjoner fra én produsent («en så sterk reduksjon må bety at varen er blitt dårligere»), syntes det å være gode muligheter for å vinne kundene ved en fordelaktig spesialpris, «60 øre pr. stk., men 10 stk. for 5 kroner». Et slikt poeng synes å virke så besnærende på de franske forsøkskaninforbrukere, at det lyktes å øke salget av et såpemerke som kostet 30 øre pr. stykke ved å lansere som spesialtilbud: «3 for en krone». Slutten på den historien er at et konkurrerende merke som solgte til samme stykkpris, tok en hok-over-hok-manøver ved å lansere «3 stykker for 95 øre»!

Kåre Ofstad (c. o. 1934) som i halvannet år har arbeidet ved Economic Commission for Africa i Addis Abeba tiltrer sin gamle stilling som byråsjef i Statistisk Sentralbyrå fra 1. oktober.

Gunnar Bøe, (c. o. 1940), Dr. philos., fratrådte stillingen som lønns- og prisminister 1. september og vil være tilbake ved sitt professorat ved Norges Tekniske Høgskole fra 20. september.

Stein Rossen (c. o. 1943) vil i løpet av høsten overta stillingen som direktør ved Research and Planning Division, ECE, Geneve.

Johan Skutle (c. o. 1945), tidligere byråsjef i Handelsdepartementet er blitt tilsatt som underdirektør samme sted fra våren 1962.

Per Nestor (c. o. 1946) har fått et års permisjon fra Statistisk kontor, Oslo kommune for å være lærer ved Norges Kommunal- og Sosialscole.

Ole Hagen (c. o. 1946) har sluttet som dosent ved Sjøkrigsskolen og er tilsatt som amanuensis ved Norges Handelshøgskole.

Christian Jagmann (c. o. 1947) arbeider for tiden ved Norsk Byggforskningsinstitutt med spesialoppdrag.

Per Tobisen (c. o. 1947) er tilsatt som kontorsjef i Norsk Utviklingshjelp. Han arbeider for tiden ved Verdensbanken i Washington.

Tore Kindt (c. o. 1948) som tidligere har vært ansatt ved Områdeplanleggingen i Buskerud, Drammen, har startet eget konsulentkontor for områdeplanlegging samme sted.

Eskild Jensen (c. o. 1952) som for tiden er personlig sekretær for statsråd Bratteli, er tilsatt som konsulent i Norsk Utviklingshjelp.

Per Selmer-Andersen (c. o. 1952), tidligere direktør for fylkessykehusene i Finnmark er tilsatt som sjef for Stavanger kommunes statistiske kontor.

Otto Carlson c. o. 1953) slutter i sin stilling i Næringsøkonomisk Forskningsinstitutt for å tiltre byråsjefstilling ved Bedriftstellingskontoret i Statistisk Sentralbyrå fra 1. oktober.

Asbjørn Sveen (c. o. 1953), konsulent i Handelsdepartementet, har tiltrådt den norske delegasjon ved OECD.

Gunnar Gundersen (c. o. 1944) flyttet våren 1962 over fra underdirektørstilling i Handelsdepartementet til ekspedisjonssjefstilling i Fiskeridepartementet.

Sverre Frogner (c. o. 1953), tidligere kontorsjef i Tolldirektoratet, har tiltrådt stilling som personlig sekretær for statsråd Karl Trasti, Lønns- og Prisdepartementet.

Kjell Fiskvik (c. o. 1960) har sluttet i Økonomiavdelingen, Finansdepartementet og er begynt i ny stilling ved Christian Michelsens Institutt i Bergen.

Eivind Bjøntegård (c. o. 1961) slutter i Statistisk Sentralbyrå og tiltrer stilling ved Sosialøkonomisk Institutt, Oslo, fra 1. oktober.

Av eksamenskandidatene våren 1962 er *Bjørn Fusche* ansatt hos Wilh. Wilhelmsen, *Steinar Olsen* i Den norske Sparebankforening, *Helge Storheim* i Kirke- og Undervisningsdepartementet og *Per Polden* i Økonomiavdelingen, Finansdepartementet.

Sosialøkonomen utkommer med 10 nummer pr. år og sendes gratis til medlemmene av Sosialøkonomisk Samfunn.

Redaksjonens adresse: Frederiksgate 3, Oslo

Abonnementspris kr. 30.- pr. år.

Løssalg kr. 3.- pr. nr.

Henvendelser om abonnement og forsendelse rettes til

UNIVERSITETSFORLAGET, Nils Juels gate 16, Oslo

Tel. 44 79 00 - Postgiro 15 530

ANNONSEPRISER:

Bakre omslagsside kr. 300.-

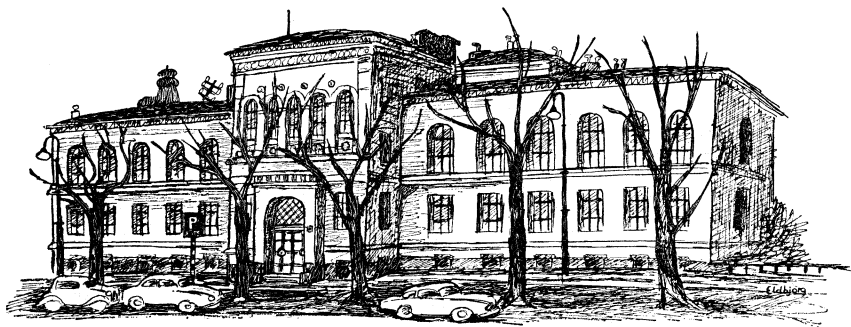
1/1 side kr. 250.-

1/2 side kr. 150.-

1/4 side kr. 90.-

1/8 side kr. 55.-

1/16 side kr. 35.-

Velkommen til Frederiksgate

Det har i høst begynt flere nye studenter enn på mange, mange år; det sies ca. 70. — I de fleste yrker ser man med misbilligelse på øking av yrkesgruppen, og mange grupper gjør aktiv innsats for å begrense nyrekrutteringen til yrket. Blant sosialøkonomene vil vi si at det er snarere motsatte ønsker som gjør seg gjeldende. Jo fler vi blir, dessto sterkere står vi både faglig og organisasjonsmessig.

Det vil vi si til de nye studenter: Ha intet som helst beskjedenhetskompleks med hensyn til den betydning faget vårt og den enkelte økonom har og bør ha i samfunnet. Tvil heller ikke på de muligheter faget gir deg til å nytte evner, interesse og innsatsvilje. La deg ikke skremme av at meget, særlig i den første tiden virker abstrakt og fjernt fra aktuelle problemer. «Studiet er nemlig lagt opp som en «omveisproduksjon»; først i den siste tiden får du virkelig forståelse av, og kan anvende det du lærte i den første tiden.

Det er lite håndfast stoff i den økonomiske teori. Økonomen tar for seg en mangfoldig del av vår erkjennelse. Han må operere med sannsynlighetsutsagn og kan som regel ikke eksperimentere, men det kreves at han skal kunne beregne virkningen av alternative

økonomisk-politiske tiltak. Faget i seg selv kan derfor sies å være både relativt og absolutt sett meget vanskelig. Det er nok av lite bearbejdede felter for dem som senere vil prøve å yte noe selvstendig.

Studiet er som nevnt lagt opp som litt av en omveisproduksjon. Studentene tar ikke straks fatt på litteratur hvor konkrete økonomiske spørsmål drøftes. Først legges meget arbeide i å lære teknikk som er nyttig når man skal behandle økonomiske problemer, og metoder for å måle koeffisienter etc.

Sosialøkonomiske studenter bør legge stor vekt på deler av forbedende prøve i filosofi. Det er meget nyttig å være bevandret i tolkingsteori, samt i mer filosofiske spørsmål som f. eks. hva vi legger i begrepet «teori». Evnen til å trekke *logiske* slutninger er uhyre viktig. I diskusjonen om økonomiske emner ser vi mange merkelige måter å trekke slutninger på, mye misforstått enighet eller uenighet, usaklighet i meningsutvekslinger etc.

Pensumlistene må i vårt studium betraktes som forsøk på en fornuftig veiledning. Alle bøkene som er oppført er like gode eller like viktige. Og meget viktig: Det finnes et rikt utvalg av litteratur,

som ikke er oppført. En eldre student vil kunne gi gode råd om hvordan du bør legge studiet an. Kanskje viktigere er samarbeidet mellom studenter på samme trinn, vi tenker særlig på kollokviene. Det beste ved å være student i Frederiksgate er: I denne rønna har vi det koseligste og mest stimulerende studentmiljø ved hele vårt universitet!

Arsaken til det økende studenttallet i Frederiksgate *kan* være at en stadig større del av ungdomskullene søker til universiteter og høyskoler. Da det antall studenter som årlig opptas ved de lukkede studier, holder seg noenlunde konstant, skulle regnestykket bli klart: rest = nye studenter ved åpne studier, f. eks. sos.øk. Det kunne etter dette være fristende å gå inn på de *kvalitative* sider ved nyrekrutteringen.

Vi kan godt tenke oss et folk begynner på f. eks. juss eller filologi fordi de ikke kommer inn andre steder, men denne tankegang gjelder neppe for sosialøkonomiens vedkommende. Dette bekreftes for såvidt av en liten «samplerundersøkelse» vi har foretatt blant de nye av året. Vi spør bl. andre *Svein Longva* fra Bodø: «Hva fikk deg til å velge sos.øk.?»

— Jeg er veldig interessert i politikk og samfunnsforhold, så valget sto mellom sosialøkonomi og statsvitenskap, men sosialøkonomien vant overlegent, sier Svein — (som med 75 artiumspoeng gjerne kunne blitt lege og tjent atskillig mer enn en departementsøkonom).

Inntrykket er at studentene velger sosialøkonomi etter nøye overveielse; fordi faget sies å være vanskelig, tørt etc. Det er sikkert at sterk *interesse* er det viktigste moment i dette valget.

Statistisk Sentralbyrå,
Biblioteket,
Dronningensgt. 16,
Oslo.

BR. TENGs - OSLO